

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України А. М. Богуш
про дисертацію Швець Г. Д. «Теоретико-методичні засади навчання
української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.0.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Дисертаційна робота Швець Г. Д. є завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми сучасної української лінгводидактики вищої школи, як-от: методики навчання української мови іноземних фахівців гуманітарних спеціальностей у вишах України. Рецензована дисертація виконана з урахуванням основних положень чинних законодавчих і нормативно-правових документів, концепцій, освітніх програм та державних стандартів підготовки майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей у вишах України.

На сучасному етапі в Україні відбувається реформування системи освіти у зв'язку із політичними та соціокультурними викликами. Зокрема, зусилля освіти зосереджено на формування престижу країни на міжнародному рівні в ситуації інтенсивного розвитку світового ринку освітніх послуг.

Найважливішим індикатором конкурентоспроможності української вищої школи на міжнародному рівні є навчання у ЗВО України іноземних громадян, яка набуває, крім очевидного, стратегічного значення в посиленні міжнародного авторитету України. Прагнення української вищої школи залучити іноземних громадян потребує готовності до надання їм освітніх послуг на відповідному рівні. Це стає потужним стимулом до вдосконалення системи професійної підготовки. Розроблення нової стратегії навчання іноземних студентів вимагає посиленої уваги до мови навчання як інструмента професійної підготовки.

Отже, актуальність дослідження Г. Д. Швець є незаперечною і визначається, на мою думку, такими важливими позиціями:

- по-перше, статусом української мови у світовому освітньо-мовному і науковому просторах;
- по-друге, дослідження виконане у межах нової, ще молоді в Україні галузі «Методики навчання української мови студентів-іноземців», зокрема гуманітарних спеціальностей;
- по-третє, позиціонований у дисертації контент результатів експериментального дослідження не тільки збагачує депозитарій засобів, форм, методів і технологій навчання майбутніх іноземних фахівців, а й відкриває новий методичний вектор подальших досліджень у навчанні студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей української мови;
- по-четверте, засновничий методологічним підходом авторкою обрано текстоцентричний, що дозволило не тільки значно підвищити рівні оволодіння іноземними студентами гуманітарних спеціальностей українською мовою, а й ознайомити і прищепити любов студентам іноземних держав до класичної і сучасної української літератури (Т. Шевченко, І. Франко, М. Коцюбинський, Л. Костенко, Л. Українка, В. Сухомлинський та ін.).

Щодо понятійного апарату дослідження, то його об'єкт, предмет, завдання, гіпотеза, наукова новизна і практичне значення не викликають сумніву і відповідають рівню докторського дослідження.

Водночас мушу зауважити щодо визначення мети дослідження, яке, на мою думку, аж ніяк не обмежується тільки «теоретично-методичним обґрунтуванням» методики. У дефініції «мета» необхідно було зазначити основне: обґрунтувати комплексну методичну систему навчання майбутніх гуманітаріїв іноземців української мови за текстоцентричним

підходом, що за фактом Вами і було розроблено цілісну, багатовекторну методичну систему.

Щодо композиції дисертації, то вона складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, визначається чіткою логікою викладу змісту дисертації без зайвих занурень і екскурсів у дотичні до дисертації проблеми.

У першому розділі «Теоретичні засади навчання української мови іноземних студентів у ЗВО України» здійснено аналіз об'єктивних чинників та соціолінгвістичних й організаційних умов ефективного навчання студентів-іноземців української мови у ЗВО України. За результатами історичного екскурсу становлення і розвитку методики навчання української мови іноземних слухачів виокремлено і схарактеризовано 3 періоди її становлення та наявне навчально-методичне забезпечення. Презентовано систему підготовки майбутніх викладачів щодо формування у них професійної компетентності з української мови як іноземної. У зв'язку з цим виникає запитання: **«Чому підлягала аналізу тільки система підготовки викладачів одного ЗВО – Інституту філології КНУ імені Т. Шевченка?»**.

Вивчення рукопису другого розділу дисертації дає підстави стверджувати наявність багатовекторної бази ключових понять дослідження і водночас засвідчує ретельне й критичне вивчення дослідницею численних визначень типів мовної особистості та моделей її структури іншими дослідниками, що уможливило позиціонувати новий авторський науковий підхід щодо тлумачення таких понять, як «мовна особистість», «мовленнєва особистість», «комунікативна особистість», «вторинна мовна особистість», «вторинна мовна професійна особистість», «іншомовна комунікативна компетентність», які збагатять наявні дефініції в лексикографічних і довідникових виданнях з лінгводидактики, психології і педагогіки. Позитивним у цьому аспекті є авторський підхід щодо розглядання

структури «формування мовної особистості у ЗВО» як триєдиний процес: здобуття професійних знань, формування компетентності в професійному мовленні та розвитку особистісних рис, важливих для фахівця певної професії.

У розділі студійовано принципи навчання української мови студентів-іноземців, обґрунтування яких дослідницею не викликає сумніву, оскільки вони слугували підґрунтям розроблення низки методів і технологій ефективного навчання студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей української мови (навчальна гра, дискусія, групова робота, проєктна діяльність, навчальна екскурсія, технологія кіно дидактики, творче письмо).

Завершується розділ презентацією концепції формування вторинної мовної особистості іноземного студента гуманітарного профілю, структурними компонентами якої виступили: доцільна організація навчання, компетентний викладач, пріоритетні методичні принципи навчання, навчальна текстотека, методи і технології, які забезпечують успішне формування професійної комунікативної компетентності студентів.

Заслугує схвалення і високої оцінки глибина теоретичного аналізу наявних психолого-педагогічних і лінгводидактичних досліджень, дотичних до теми дисертації, що рецензується. Аналіз кожного наукового дослідження супроводжується коментарем його значимості в парадигмі обраної теми дослідниці, спостерігається подекуди «самодискусія», що без сумніву оцінюється як позитивна знахідка дослідниці.

Третій і четвертий розділ дисертації присвячено побудові лінгводидактичної стратегії моделювання художніх текстів, тобто навчальній текстотеці з української мови як іноземної, що спонукало авторку рецензованої наукової праці визначити ще й такі поняття, як «навчальна текстотека», «лінгводидактичних аналіз тексту», схарактеризувати види і жанри художніх текстів (краєзнавчі, жарти тощо).

Визначено критерії добору художніх текстів та методику їх використання у процесі навчання студентів-іноземців української мови. Не оминула дослідниця і питання адаптаційної стратегії у підготовці художніх текстів для читання студентам-іноземцям.

У завершальному п'ятому розділі презентовано результати експериментальної перевірки методики навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей за текстоцентричним підходом, які засвідчили результативність і ефективність розробленої методики навчання студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей української мови.

Отже, сфокусуємо найбільш вагомі позитивні сегменти дослідження Г. Д. Швець:

- посилення міжнародного авторитету вищої школи України;
- презентація художніх творів українських письменників і педагогів студентам-іноземцям;
- орієнтація на текстоцентричний підхід у навчанні іноземних студентів гуманітарних спеціальностей української мови;
- ерудованість, уміння на сторінках дисертації позиціонувати віртуальний дискусійний дискурс, обґрунтовувати свою думку, самопрезентувати себе, посилаючись на свої опубліковані праці, здійснювати самодискурс;
- насиченість роботи численною науковою термінологією, розробленою терміносистемою та власним баченням її змісту;
- розроблено концепцію формування вторинної професійної мовної особистості іноземних студентів гуманітарних дисциплін;
- створено навчальну текстотеку з української мови та розроблено лінгводидактичні стратегії моделювання навчальних текстів;
- розроблено і впроваджено інноваційну, авторську методичну систему навчання іноземних студентів гуманітарних спеціальностей української

мови з презентацією змісту завдань та результатами їх виконання студентами;

- ілюстровано вдалі психологічні прийоми «оживлення студентів» емоційною персоналізацією героїв творів, що сприяє систематизації нової лексики і є стимулом її засвоєння студентами у знайомих ситуаціях;
- вдале і доречне покликання авторки на свої дослідження в обґрунтуванні нових науково-теоретичних позицій дисертації;
- високої оцінки заслуговують розроблені дослідницею анкети, завдання, мовленнєві ситуації із використанням різних текстів на різних етапах навчання, що вміщені в Додатках (148 завдань);
- переконливими є результати формувального етапу експерименту, який було здійснено впродовж 6 етапів, узагальнено і презентовано кількісні дані в таблицях і графіках, що дає підстави стверджувати, що запропонована методична система навчання студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей української мови є ефективною, раціональною і перспективною, а загальні висновки роботи вважати достовірними.

Автореферат відображає зміст дисертації. Матеріали дисертаційної роботи пройшли достатню апробацію на конференціях різного наукового рівня, як в Україні, так і за кордоном і висвітлено в достатній кількості публікацій – 54 праці, із них одноосібна монографія, 3 навчальних посібників у співавторстві. У списку опрацьованих джерел 1087 назв, 46 – іноземних фахівців.

Водночас дозволю собі висловити дещо інше, своє бачення окремих положень дисертації, подекуди дискусійних питань, зауважень, пропозицій, які аж ніяк не впливають на досить високу позитивну оцінку як змісту дисертації, так і її результатів.

Оскільки дисертаційна робота Г. Д. Швець є багатовекторною, поціновується новизною використаних і розтлумачених професійно спрямованих термінів із позицій авторського розуміння, що безумовно можна тільки вітати (на мою думку, кожне з них може бути самостійним предметом дослідження), виникає низка запитань уточнювального характеру.

1. Насамперед вимагає пояснення, що ж було кінцевою метою експериментальної роботи: розроблення методики, системи навчання української мови студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей, формування українськомовної професійної комунікативної компетентності чи текстової компетентності. В якому логічному і стилістичному співвідношенні перебувають ці ключові поняття? Як саме в цей термінологічний ланцюжок вписується одне із «часткових» завдань «формування вторинної професійної мовної особистості»?

2. Не прослідковується чітко прописаної експериментальної методики навчання української мови студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей, розписано тільки моделювання використаних текстів упродовж 6 етапів. У зв'язку з цим виникає ще й таке запитання: «Чому методику експериментальної роботи презентовано в останньому п'ятому розділі роботи?» Це закономірно викликало повторення тексту.

3. На формувальному етапі експерименту передбачалось формування українськомовної професійної комунікативної компетентності в іноземних студентів гуманітарних спеціальностей, схарактеризовано якісний контент кожного рівня. Водночас авторське визначення ключового поняття «українськомовна професійна комунікативна компетентність студентів-іноземців гуманітарних спеціальностей» відсутнє як у тексті дисертації, так і в авторефераті.

4. У тексті дисертації рівнозначно використано терміни мовленнєві навички і мовленнєві вміння («розвиток лексико-граматичних навичок»,

«навичок письмового і усного мовлення», «вміння вести бесіду», «вміння користуватись інформацією», «діалогічні навички» тощо). Оскільки генетично «вміння» є первинним, а «навички» - вторинним (автоматизована дія), то відповідно до обраного Вами провідного принципу навчання студентів-іноземців української мови (як «вторинної») «особистісної діалогічної взаємодії», яка і вимагає насамперед розвитку низки діалогічних умінь, які б можна було прописати в дисертації.

5. У дисертації марковано феномен «текстоцентризм» як методологічний підхід (що цілком закономірно) і як принцип навчання. На мою думку, більш доречним до теми дослідження є принцип «студентоцентризму», який передбачає враховувати як національність студента, так і його мовленнєву підготовленість.

6. Останнє зауваження стосується окремих невдало використаних терміносполучень, як-от:

- «студенти-філологи», «студенти-гуманітарії» (це їхній майбутній професійний напрям, сьогодні він студент-іноземець гуманітарних спеціальностей);
- недоцільне вживання навіть в одному реченні лексем «фактори» і «чинники», «протиріччя», «навчальний процес, невдале застосування терміна «оптимізація» тощо.

Натомість висловленні сумніви, зауваження, пропозиції носять дискусійний чи прикладний характер і не стосуються основного змісту дисертації. Зазначу, що зміст дисертації засвідчив її наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, виважені висновки.

Робота містить значний обсяг нової, корисної інформації для подальшої організації навчання студентів-іноземців української мови як іноземної інших спеціальностей і водночас засвідчують ерудованість і високу науково-методичну компетентність авторки.

Ураховуючи актуальність теми, новизну одержаних наукових результатів, їхню обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, маємо підстави вважати дисертаційну роботу з теми «Теоретико-методичні засади навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей» такою, що відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року, а її авторці – Швець Ганні Дмитрівні гідної присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
дійсна членкиня НАПН України

А. М. Богуш

